

ارتباط بین رفتار رهبری مربی، انسجام گروهی و عملکرد تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان ایران

ناهید طالبی^۱، فاطمه عبداللهی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۰۷/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۰۸/۰۹

چکیده

هدف این تحقیق تعیین ارتباط بین رفتار رهبری مربی، انسجام گروهی و عملکرد تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان است. در این تحقیق همبستگی ۷۶ والیبال‌یست زن از تیم‌های لیگ برتر در سال ۱۳۸۸ با میانگین سن $26 \pm 4/96$ سال، سابقه ورزشی $74 \pm 4/71$ سال و سابقه عضویت در تیم‌های حرفه‌ای $73 \pm 3/55$ سال پرسشنامه اطلاعات فردی، مقیاس رهبری در ورزش (چلادورای و صالح، ۱۹۸۰) و پرسشنامه انسجام گروهی (کارون و همکاران، ۱۹۸۵) را تکمیل کردند. از ضریب همبستگی پیرسون و مدل رگرسیون چندمتغیره در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ و نرم‌افزار آماری SPSS برای تجزیه و تحلیل استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد سطح کلی انسجام گروهی ارتباط معنی‌داری با ابعاد آموزش و تمرین، رفتار دموکراتیک، رفتار آمرانه، حمایت اجتماعی، بازخورد مثبت و سطح کلی رفتار رهبری دارد ($p \leq 0/05$). همچنین عملکرد تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان با ابعاد آموزش و تمرین، رفتار دموکراتیک، رفتار آمرانه، حمایت اجتماعی، بازخورد مثبت، سطح کلی رفتار رهبری، انسجام وظیفه‌ای، انسجام اجتماعی و سطح کلی انسجام گروهی ارتباط معنی‌داری دارد ($p \leq 0/05$). در ادامه، نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد رفتارهای دموکراتیک و آمرانه نقش معنی‌داری در تبیین انسجام وظیفه‌ای (۵۶٪)، انسجام اجتماعی (۶۳٪) و سطح کلی انسجام گروهی (۷۳٪) دارند، در حالی که علاوه بر این رفتارها، بعد بازخورد مثبت نیز از رفتار رهبری تعیین‌کننده انسجام اجتماعی در تیم‌های والیبال لیگ برتر به‌شمار می‌آید ($p \leq 0/05$). در خصوص عملکرد، نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد هنگامی که رفتار رهبری و ابعاد انسجام گروهی به‌طور همزمان وارد تحلیل رگرسیون می‌شوند، تنها رفتار رهبری شامل آموزش و تمرین، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت قادر به پیش‌بینی عملکرد تیمی است. یافته‌های این تحقیق اهمیت رفتار رهبری مربی در تبیین انسجام گروهی و عملکرد تیمی را تأیید می‌کند.

واژگان کلیدی: رفتار رهبری مربی، انسجام گروهی، عملکرد تیمی، والیبال.

مقدمه

امروزه، با افزایش سرمایه‌گذاری در ورزش حرفه‌ای، بهبود عملکرد ورزشی بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. روان‌شناسان ورزشی معتقدند متغیرهای روان‌شناختی ورزشکاران نقشی کلیدی در عملکرد فردی و تیمی ایفاء می‌کنند، با این حال، متغیرهای گروهی را نیز در عملکرد و موفقیت تیمی نمی‌توان نادیده گرفت؛ زیرا در رشته‌های تیمی نظیر والیبال سطح عملکرد تیمی از وضعیت تعاملات و روابط بازیکنان تأثیر می‌پذیرد. مطالعات نشان می‌دهد انسجام گروهی از جمله پیش‌بینی‌کننده‌های مهم در موفقیت تیم‌های ورزشی به‌شمار می‌آید (۱-۴). رضانی‌نژاد و همکارانش (۲۰۰۹) رابطه کفایت جمعی، انسجام گروهی و عملکرد تیمی‌های والیبال حرفه‌ای را در ایران بررسی کردند. در این تحقیق ۱۵۳ والیبالیست مرد از ۱۳ تیم لیگ برتر والیبال پرسشنامه کفایت جمعی (فلتز و لیبرگ، ۱۹۹۸) و پرسشنامه جو گروهی (کارون و همکاران، ۱۹۸۵) را تکمیل کردند. یافته‌های این تحقیق نشان داد کفایت جمعی با انسجام وظیفه‌ای و اجتماعی ارتباط معنی‌داری دارد و همچنین تیم‌های موفق، در مقایسه با تیم‌های کم‌موفق و ناموفق انسجام وظیفه‌ای و اجتماعی بیشتری دارند (۴). کارون و همکارانش (۱۹۸۵، ۱۹۹۷) انسجام گروهی را به‌عنوان فرآیندی پویا در گرایش افراد برای تشکیل و حفظ یک گروه به‌منظور رسیدن به اهداف ابزاری یا ارضای نیازهای عاطفی اعضاء تعریف نمودند (۵)، (۶). انسجام گروهی به‌عنوان عنصری مرکزی و تعیین‌کننده در توسعه تیمی (۷-۹) و ویژگی پایه‌ای برای تیم‌های موفق معرفی می‌شود. ریموند^۱ (۱۹۹۵)، رابطه بین موفقیت تیمی و انسجام گروهی بازیکنان هاکی دانشگاهی را بررسی کرد. در این پژوهش ۱۷۰ مرد با دامنه سنی ۱۷ تا ۲۲ سال شرکت داشتند. نتایج پژوهش نشان داد تیم‌های موفق انسجام گروهی بیشتری ادراک می‌کنند. همچنین در تیم‌های ناموفق، بین ادراک انسجام بازیکنان اختلاف معنی‌داری وجود دارد. محقق وجود تفاوت در ادراکات انسجام وظیفه‌ای در درون تیم را عامل تعیین‌کننده احتمالی در موفقیت تیم معرفی کرد (۱). انسجام گروهی از دو بُعد اصلی شامل انسجام وظیفه‌ای^۲ و انسجام اجتماعی^۳ شکل می‌گیرد. انسجام وظیفه‌ای به یکپارچگی گروهی در مورد وظایف گروهی اطلاق می‌شود که بر احساسات اعضای تیم درباره شباهت، نزدیکی و پیوند درون تیمی به‌عنوان یک کل تمرکز دارد و دو بُعد کشش فرد به گروه - وظیفه‌ای^۴ و

-
1. Raymond
 2. Task Cohesion
 3. Social Cohesion
 4. Individual Attractions to Group-Task

انسجام گروهی - وظیفه‌ای^۱ را شامل می‌شود (۶). از سوی دیگر، انسجام اجتماعی به یکپارچگی گروه به‌عنوان واحدی اجتماعی ارجاع داده می‌شود که منعکس‌کننده احساسات اعضای تیم درباره شباهت، نزدیکی و پیوند درون‌تیمی به‌عنوان یک کل است و متشکل از دو بُعد کشش فرد به گروه - اجتماعی^۲ و انسجام گروهی - اجتماعی^۳ است (۶).

براساس مدل نظری کارون (۱۹۸۵)، رفتارهای رهبری از متغیرهای تأثیرگذار در انسجام گروهی تیم‌های ورزشی است. رفتار رهبری مربیگری به کلیه رفتارهایی گفته می‌شود که مربی به‌منظور هدایت تیم و بازیکنان در پیش می‌گیرد و شامل رفتارهای آموزش و تمرین، دموکراتیک، آمرانه، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت است (۱۰). آموزش و تمرین نوعی از رفتار مربی است که با هدف بهبود عملکرد ورزشکاران به‌وسیله اهمیت دادن و کمک کردن به تمرین سخت، راهنمایی در مهارت‌ها، تکنیک‌ها و تاکتیک‌های ورزشی، روشن کردن روابط بین اعضاء و ساختاربنندی و هماهنگی فعالیت‌های اعضاء صورت می‌گیرد (۱۱). رفتار دموکراتیک به رفتارهایی گفته می‌شود که قبل از تمرین به ورزشکاران اجازه مشارکت بیشتر در تصمیم‌گیری برای اهداف گروه، روش‌های تمرین و تاکتیک‌ها و استراتژی‌های بازی می‌دهد (۱۲). همچنین منظور از رفتارهای آمرانه رفتارهایی است که بر پایه تصمیم‌گیری مستقل و اختیار شخصی شکل می‌گیرد (۱۱). حمایت اجتماعی نوعی دیگری از رفتار مربیان است که در آن به رفاه شخصی ورزشکاران، جو گروهی مثبت و روابط گرم میان فردی با اعضاء اهمیت داده می‌شود (۷). در نهایت، بازخورد مثبت به رفتارهایی اطلاق می‌شود که ورزشکار به‌وسیله به رسمیت شناخته شدن و پاداش دادن برای عملکرد خوب تقویت می‌شود (۱۰، ۱۳).

براساس مدل واسطه‌ای رهبری، مربیان ممکن است وابسته به اهداف و انگیزه‌های خود، مقاصد رفتاری، ابزارهای در دسترس خود، هنجارهای مربیگری ادراک‌شده و مفهوم نقش، انگیزه‌های استنباط‌شده از بازیکنان و میزان خویش‌داری خود و با در نظر داشتن سن بازیکنان، جنسیت، هنجارهای مربیگری ادراک‌شده در میان بازیکنان، انگیزه‌های پیشرفت خاص ورزش، اضطراب رقابتی ذاتی، عزت نفس عمومی و عزت نفس ورزشی بازیکنان تحت تعلیم و با در نظر داشتن عوامل موقعیتی نظیر ماهیت ورزش، سطح رقابت، شرایط تمرین در مقابل بازی رقابتی، میزان موفقیت، روند پیشرفت و دستیابی به موفقیت و کشش تیم رفتارهای را نشان دهد که تیم را به سمت انسجام گروهی بیشتر و موفقیت هدایت کند (۱۴). تحقیقات نشان می‌دهد رهبری

-
1. Group Integration-Task
 2. Individual Attractions to Group-Social
 3. Group Integration- Social

مؤثر مربیان باعث افزایش اعتماد به نفس، انگیزه پیشرفت و خودکارآمدی بازیکنان می‌شود (۱۵، ۱۶). همچنین گزارش شده است که انسجام گروهی با رفتار رهبری مربیان در ارتباط است (۱۷-۱۹) و هنگام حضور مربیان به همراه تیم، ورزشکاران انسجام بیشتری ادراک می‌کنند (۱۹). جووت و چاندی^۱ (۲۰۰۴) در تحقیق خود به بررسی رابطه رهبری مربی و رابطه مربی- ورزشکار با انسجام گروهی پرداختند. در این تحقیق ۱۱۱ ورزشکار دانشجوی شرکت داشتند. در این تحقیق، تحلیل رگرسیون چندگانه سلسله مراتبی نشان داد هنگامی که متغیرهای مربوط به روابط مربی- ورزشکار در معادله حضور دارند، متغیرهای رهبری واریانس بیشتری از انسجام وظیفه‌ای و اجتماعی را توضیح می‌دهند، با این حال، نتایج تحقیق نشان- دهنده قدرت پیش‌بینی بیشتر متغیرهای رهبری بود (۲۴).

محققان معتقدند برای تسهیل توسعه انسجام گروهی باید از فرآیند ساختاردهی تیمی بهره گرفته شود. مزایای ساختاردهی بر انسجام گروهی در محیط ورزشی در تعدادی از گزارش‌ها مشخص شده است (۶، ۸، ۲۰، ۲۱). زاکراجسک و همکارانش^۲ (۲۰۰۷) رابطه بین انسجام گروهی و عملکرد را در میان ورزشکاران رشته‌های مختلف بررسی کردند. در این تحقیق ۱۸ تیم ورزشی در سطوح رقابتی مختلف شرکت داشتند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد ابعاد انسجام گروهی ارتباط معنی‌داری با عملکرد در رشته‌های ورزشی مختلف دارد (۳).

پس از توسعه نظریه چند بُعدی رهبری در ورزش توسط چلادورای و کارون^۳ (۱۹۷۸) (۲۲) تعدادی از محققان با استفاده از این نظریه، ارتباط رفتار رهبری و انسجام گروهی را در برخی از رشته‌های ورزشی مطالعه کردند. شیلدز و همکاران^۴ (۱۹۹۷) رابطه بین ابعاد رفتار رهبری مربیان با انسجام گروهی را در ورزش‌های تیمی مطالعه کردند. در این تحقیق ۱۸۹ بازیکنان بیسبال و ۱۱۸ بازیکن سافتبال از تیم‌های دبیرستانی و همچنین ۲۳ مربی شرکت داشتند. نتایج این تحقیق نشان داد بین ابعاد رهبری و انسجام گروهی رابطه‌ای ضعیف وجود دارد. آن‌ها در مطالعاتشان در زمینه رهبری و انسجام در ورزش، دو نوع همخوانی شامل همخوانی ارزشی^۵ و همخوانی ادراکی^۶ را شناسایی کردند که با ترجیحات رهبری اعضا، درک آن‌ها از رهبری و درک رهبر از رهبری خودش در ارتباط است. همخوانی ارزشی به همخوانی بین ادراک و

-
1. Jowett & Chaundy
 2. Zakrajsek et al.
 3. Chelladurai & Carron
 4. Shields et al.
 5. Value Congruence
 6. Perceptual Congruence

ترجیحات ورزشکاران اشاره دارد. احتمال دارد ورزشکاران چنین تفسیر کنند که ناهمخوانی^۱ به تفاوتی مربوط باشد که مربی و ورزشکار تا چه اندازه برای رفتاری خاص ارزش قائل‌اند. همخوانی ادراکی به میزان توافقی مربوط است که ورزشکار و مربی در مورد رفتار مربی دارند. از آنجا که تحقیق در حوزه‌های دیگر نشان داده است تفاوت‌های ادراکی با مشکلات میان فردی مانند مشکلات تأهل و اختلالات ارتباطی در ارتباط است، این نویسندگان فرض کردند که همخوانی ادراکی سازه مهمی برای بررسی رابطه بین رهبری ورزشی و انسجام تیمی است که باید به آن توجه کرد. آن‌ها دریافتند که به‌طور قطعی، سطوح بالای رفتارهای تکلیف‌گرا (آموزش و مشاوره، بازخورد مثبت، و رفتار دموکراتیک) ارتباط قوی‌تری با انسجام وظیفه‌ای دارند. همچنین آن‌ها دریافتند اگرچه هر دو نوع همخوانی ادراکی و ارزشی به‌طور قوی با انسجام تیمی رابطه دارد، این ارتباط در حالت همخوانی ادراکی قوی‌تر است. آن‌ها نتیجه گرفتند که «برای ورزشکاران موافقت با مربی‌شان در آنچه «هست» از عقیده مشترک درباره آنچه «باید باشد» مهم‌تر است» (۱۷، ۱۸، ۲۳، ۲۴). در مطالعات داخل کشور نیز ارتباط مثبت برخی رفتار رهبری نظیر آموزش و تمرین، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت با انسجام گروهی در تیم‌های بسکتبال مردان (۲۵، ۲۶) و فوتبال مردان (۲۷، ۲۸) گزارش شده است. محقق وجود تفاوت در ادراکات انسجام وظیفه‌ای در درون تیم را عامل تعیین‌کننده احتمالی در موفقیت تیم معرفی کرده است. در خصوص رهبری نیز مرادی و همکارانش (۱۳۸۵) نشان دادند بین سبک‌های رهبری مربیان تیم‌های موفق و کمتر موفق تفاوت معنی‌داری وجود دارد. همچنین آن‌ها به بررسی وجود ارتباط بین انسجام گروهی بازیکنان و موفقیت تیم‌ها پرداختند. آزمودنی‌های این تحقیق بازیکنان تیم‌های بسکتبال لیگ برتر کشور در سال ۱۳۸۲ بودند. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسشنامه مقیاس رهبری در ورزش (چلادورای و صالح، ۱۹۸۰) و پرسشنامه محیط گروهی (کارون، ویدمایر و براولی، ۱۹۸۵) بود. نتایج تحقیق نشان داد ارتباط مثبت و معنی‌داری بین رفتارهای آموزش و راهنمایی، دموکراتیک، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت و ارتباط منفی و معنی‌داری بین سبک رهبری آمرانه و انسجام وظیفه‌ای و اجتماعی وجود دارد. همچنین بین سبک‌های رهبری مربیان تیم‌های موفق و کمتر موفق تفاوت معنی‌داری مشاهده شد. بین انسجام گروهی بازیکنان و موفقیت تیم‌ها نیز ارتباط مثبت و معنی‌داری مشاهده شد. با توجه به نتایج تحقیق، رفتار رهبری مربیان از عوامل مرتبط با انسجام گروهی است و انسجام گروهی نیز از عوامل مرتبط با موفقیت تیم‌های ورزشی است. مربیانی که بیشتر از سبک‌های رفتار آموزشی، دموکراتیک، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت و

کمتر از سبک آمرانه استفاده می‌کنند، تیم‌های منسجم‌تر و در نهایت، موفق‌تری دارند (۲۶). همچنین، رضانی‌نژاد و همکارانش (۲۰۰۹) در بررسی تیم‌های والیبال حرفه‌ای مردان در ایران نشان دادند تیم‌های موفق، در مقایسه با تیم‌های کم‌موفق و ناموفق انسجام وظیفه‌ای و اجتماعی بیشتری دارند (۴). با این حال، روابط فوق تا کنون در تیم‌های والیبال زنان بررسی نشده است و اطلاعات واضحی در این خصوص در دسترس نیست؛ از این رو، هدف تحقیق حاضر به تعیین ارتباط بین رفتار رهبری مربی، انسجام گروهی و عملکرد تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان اختصاص یافته است.

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر روش، همبستگی و از نظر هدف، کاربردی و از نظر زمانی، حال‌نگر است که به صورت مقطعی و میدانی اجرا شده است. جامعه آماری تحقیق کلیه بازیکنان زن ۱۲ تیم والیبال لیگ برتر در سال ۱۳۸۸ بود. بدین ترتیب، هشت تیم به صورت غیرتصادفی و در دسترس از لیگ برتر انتخاب شدند و پرسشنامه‌ها بین بازیکنان آن‌ها توزیع شد. تمام شرکت‌کننده‌ها با آگاهی از اهداف تحقیق و با رضایت کامل پرسشنامه اطلاعات فردی، مقیاس رهبری در ورزش چلادورای و صالح (۱۹۸۰) و پرسشنامه انسجام گروهی کارون و همکاران^۱ (۱۹۸۵) را تکمیل کردند. مقیاس رهبری در ورزش (LSS)^۲ متشکل از ۴۰ عبارت و پنج خرده‌مقیاس است و پاسخ‌های آن روی پیوستار پنج درجه‌ای لیکرت از یک (هرگز) تا ۵ (همیشه) درجه‌بندی شده است (آلفای کرونباخ ۰/۸۶). پرسشنامه انسجام گروهی (GEQ)^۳ از ۱۸ سؤال و چهار خرده‌مقیاس تشکیل شده است و پاسخ‌های آن روی پیوستار ۹ درجه‌ای لیکرت از یک (کاملاً مخالفم) تا ۹ (کاملاً موافقم) درجه‌بندی شده است (آلفای کرونباخ ۰/۷۹). در این تحقیق منظور از عملکرد تیمی امتیازی است که تیم در لیگ برتر والیبال زنان در سال ۱۳۸۸ به دست آورده است. این امتیاز در مقیاس فاصله‌ای اندازه‌گیری می‌شود.

برای اجرای تحقیق ابتدا مکاتبات و هماهنگی‌های لازم برای معرفی محقق به فدراسیون والیبال جمهوری اسلامی ایران و سازمان لیگ به عمل آمد. پس از مشخص شدن تیم‌های شرکت‌کننده در لیگ برتر، اسامی سرپرست و مسئولان تیم‌ها به همراه تلفن و آدرس محل باشگاه تهیه و فهرست شد. سپس، با هماهنگی‌های انجام شده، زمان مشخصی برای تکمیل

-
1. Carron, Widmeyer, & Brawley
 2. Leadership Scale for Sport
 3. Group Environment Questionnaire

پرسشنامه‌ها تعیین شد. در ادامه، براساس زمان‌بندی و برنامه تعیین شده محقق در محل مقرر حاضر شد و پس از تنظیم شرایط تکمیل پرسشنامه و ارائه توضیحات لازم به بازیکنان، ۹۶ پرسشنامه توزیع و پس از تکمیل جمع‌آوری شدند. با هماهنگی‌های انجام شده، ۷۶ بازیکن پرسشنامه‌های تحقیق را تکمیل کردند. نرخ بازگشت پرسشنامه‌ها ۷۹/۲ درصد بود. در این تحقیق ۴۸ بازیکنان اصلی (۶۳/۲٪) و ۲۸ بازیکنان ذخیره (۳۶/۸٪) و از نظر پست بازی ۵۳ اسپکر (۶۷/۸٪)، ۱۵ پاسور (۱۹/۷٪) و ۸ لیبرو (۱۰/۵٪) با میانگین سن ۴/۲۶±۲۴/۹۶ سال، سابقه ورزشی ۴/۷۴±۹/۷۱ سال و سابقه عضویت در تیم‌های حرفه‌ای ۳/۷۳±۶/۵۵ سال حضور داشتند. از ضریب همبستگی پیرسون و مدل رگرسیون چندمتغیره در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ و نرم-افزار آماری SPSS برای تجزیه و تحلیل استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱ آماره‌های توصیفی و همبستگی‌های دوسویه بین متغیرهای تحقیق را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات این جدول سطح کلی انسجام گروهی ارتباط معنی‌داری با ابعاد آموزش و تمرین (۰/۴۴۹، $r(۷۵)=۰/۴۴۹$ ، $p=۰/۰۱$) رفتار دموکراتیک (۰/۷۹۱، $r(۷۵)=۰/۷۹۱$ ، $p=۰/۰۱$) رفتار آمرانه (۰/۶۱۴، $r(۷۵)=۰/۶۱۴$ ، $p=۰/۰۱$) حمایت اجتماعی (۰/۵۲۰، $r(۷۵)=۰/۵۲۰$ ، $p=۰/۰۱$) بازخورد مثبت (۰/۴۸۸، $r(۷۵)=۰/۴۸۸$ ، $p=۰/۰۱$) و سطح کلی رفتار رهبری (۰/۷۸۵، $r(۷۵)=۰/۷۸۵$ ، $p=۰/۰۱$) دارد. همچنین عملکرد تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان ارتباط معنی‌داری با ابعاد آموزش و تمرین (۰/۴۴۸، $r(۷۵)=۰/۴۴۸$ ، $p=۰/۰۱$) رفتار دموکراتیک (۰/۴۳۸، $r(۷۵)=۰/۴۳۸$ ، $p=۰/۰۱$) رفتار آمرانه (۰/۲۲۳، $r(۷۵)=۰/۲۲۳$ ، $p=۰/۰۱$) حمایت اجتماعی (۰/۶۸۱، $r(۷۵)=۰/۶۸۱$ ، $p=۰/۰۱$) بازخورد مثبت (۰/۳۳۶، $r(۷۵)=۰/۳۳۶$ ، $p=۰/۰۱$) سطح کلی رفتار رهبری (۰/۵۷۶، $r(۷۵)=۰/۵۷۶$ ، $p=۰/۰۱$) انسجام وظیفه‌ای (۰/۲۵، $r(۷۵)=۰/۲۵$ ، $p=۰/۰۱$) انسجام اجتماعی (۰/۴۲۰، $r(۷۵)=۰/۴۲۰$ ، $p=۰/۰۱$) و سطح کلی انسجام گروهی (۰/۳۹۰، $r(۷۵)=۰/۳۹۰$ ، $p=۰/۰۱$) دارد.

در جدول ۲ نتایج تحلیل رگرسیون انسجام گروهی و عملکرد تیمی آمده است که خلاصه نتایج آن به صورت ذیل است:

۱- مدل رگرسیون انسجام وظیفه‌ای براساس رفتار رهبری مربی معنی‌دار بود ($R^2 = ۰/۵۶۸$) و رفتار آمرانه ($F(۵, ۷۰) = ۱۸/۴۱$ ، $p < ۰/۰۰۱$) و رفتار دموکراتیک ($p < ۰/۰۰۱$) و رفتار آمرانه ($p < ۰/۰۰۱$) پیش‌بینی‌کننده‌های معنی‌دار انسجام وظیفه‌ای به‌شمار می‌آیند.

۲- مدل رگرسیون انسجام اجتماعی براساس رفتار رهبری مربی معنی‌دار بود ($R^2 = ۰/۶۳۷$)

۱- مدل رگرسیون سطح کلی انسجام گروهی براساس رفتار رهبری مربی معنی‌دار بود (رفتار آمرانه $(F(5, 70) = 24/603, p < 0/001, R^2 = 0/575, p < 0/001)$ و رفتار دموکراتیک $(F(5, 70) = 39/137, p < 0/001, R^2 = 0/737, p < 0/001)$ و بازخورد مثبت $(F(5, 70) = 14/119, p < 0/001, R^2 = 0/502, p < 0/001)$ و آموزش و تمرین $(F(5, 70) = 7/807, p < 0/001, R^2 = 0/176, p < 0/001)$ و تنها انسجام اجتماعی پیش‌بینی‌کننده معنی‌دار سطح عملکرد تیمی است.

۲- رفتار آمرانه $(F(5, 70) = 39/137, p < 0/001, R^2 = 0/737, p < 0/001)$ و رفتار دموکراتیک $(F(5, 70) = 24/603, p < 0/001, R^2 = 0/575, p < 0/001)$ و بازخورد مثبت $(F(5, 70) = 14/119, p < 0/001, R^2 = 0/502, p < 0/001)$ و آموزش و تمرین $(F(5, 70) = 7/807, p < 0/001, R^2 = 0/176, p < 0/001)$ و تنها انسجام اجتماعی پیش‌بینی‌کننده معنی‌دار سطح کلی انسجام گروهی‌اند.

۳- مدل رگرسیون سطح کلی انسجام گروهی براساس رفتار رهبری مربی معنی‌دار بود (رفتار آمرانه $(F(5, 70) = 39/137, p < 0/001, R^2 = 0/737, p < 0/001)$ و رفتار دموکراتیک $(F(5, 70) = 24/603, p < 0/001, R^2 = 0/575, p < 0/001)$ و بازخورد مثبت $(F(5, 70) = 14/119, p < 0/001, R^2 = 0/502, p < 0/001)$ و آموزش و تمرین $(F(5, 70) = 7/807, p < 0/001, R^2 = 0/176, p < 0/001)$ و تنها انسجام اجتماعی پیش‌بینی‌کننده معنی‌دار سطح عملکرد تیمی است.

۴- رفتار آمرانه $(F(5, 70) = 39/137, p < 0/001, R^2 = 0/737, p < 0/001)$ و رفتار دموکراتیک $(F(5, 70) = 24/603, p < 0/001, R^2 = 0/575, p < 0/001)$ و بازخورد مثبت $(F(5, 70) = 14/119, p < 0/001, R^2 = 0/502, p < 0/001)$ و آموزش و تمرین $(F(5, 70) = 7/807, p < 0/001, R^2 = 0/176, p < 0/001)$ و تنها انسجام اجتماعی پیش‌بینی‌کننده معنی‌دار سطح عملکرد تیمی است.

۵- رفتار آمرانه $(F(5, 70) = 39/137, p < 0/001, R^2 = 0/737, p < 0/001)$ و رفتار دموکراتیک $(F(5, 70) = 24/603, p < 0/001, R^2 = 0/575, p < 0/001)$ و بازخورد مثبت $(F(5, 70) = 14/119, p < 0/001, R^2 = 0/502, p < 0/001)$ و آموزش و تمرین $(F(5, 70) = 7/807, p < 0/001, R^2 = 0/176, p < 0/001)$ و تنها انسجام اجتماعی پیش‌بینی‌کننده معنی‌دار سطح عملکرد تیمی است.

جدول ۱. نتایج ضریب همبستگی پیرسون برای تعیین روابط دوسویه ($n = 76$)

متغیر	انحراف استاندارد	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱- آموزش و تمرین	۳/۳۶ع ۰/۴۶									
۲- رفتار دموکراتیک	۲/۴۳ع ۰/۴۷	۰/۵۰۷**								
۳- رفتار آمرانه	۳/۱۲ع ۰/۵۲	۰/۰۶۹	۰/۴۴۷**							
۴- حمایت اجتماعی	۲/۳۴ع ۰/۴۸	۰/۴۹۳**	۰/۶۱۱**	۰/۳۵۳**						
۵- بازخورد مثبت	۲/۸۹ع ۰/۴۲	۰/۴۶۶**	۰/۳۸۶**	۰/۳۷۷**	۰/۶۱۴**					
۶- سطح کلی رفتارهای رهبری	۱۶/۱۵ع ۱/۷۵	۰/۶۷۳**	۰/۸۰۵**	۰/۶۳۱**	۰/۸۲۹**	۰/۷۵۳**				
۷- انسجام وظیفه‌ای	۷/۴۲ع ۰/۷۸	۰/۳۴۸**	۰/۶۶۰**	۰/۶۰۰**	۰/۳۸۷**	۰/۳۲۳**	۰/۶۳۹**			
۸- انسجام اجتماعی	۶/۹۸ع ۱/۱۰	۰/۴۴۲**	۰/۷۴۱**	۰/۵۱۴**	۰/۵۳۰**	۰/۵۱۸**	۰/۷۴۷**	۰/۵۹۱**		
۹- انسجام گروهی	۱۴/۴۰ع ۱/۶۹	۰/۴۴۹**	۰/۷۹۱**	۰/۶۱۴**	۰/۵۲۰**	۰/۴۸۸**	۰/۷۸۵**	۰/۸۵**	۰/۹۲۷**	
۱۰- عملکرد	۳۴/۹۴ع ۵/۴۲	۰/۴۴۸**	۰/۴۳۸**	۰/۲۲۳*	۰/۶۸۱**	۰/۳۳۶**	۰/۵۷۶**	۰/۲۵**	۰/۴۲**	۰/۳۹۰**

*رابطه در سطح ۰/۰۵ p معنی دار است. **رابطه در سطح ۰/۰۱ p معنی دار است.

جدول ۲. تحلیل رگرسیون انسجام گروهی و عملکرد ($n = 76$)

مدل	متغیر ملاک	آزمون مدل پیش‌بینی	R^2	معادله پیش‌بینی براساس β
۱	انسجام وظیفه‌ای	$F(5, 70) = 18/41, p < 0/001$	۰/۵۶۸	$= 0/474 (L_2) + 0/424 (L_3)$
۲	انسجام اجتماعی	$F(5, 70) = 24/6, p < 0/001$	۰/۶۳۷	$= 0/575 (L_2) + 0/186 (L_3) + 0/236 (L_5)$
۳	انسجام گروهی	$F(5, 70) = 39/13, p < 0/001$	۰/۷۳۷	$= 0/596 (L_2) + 0/317 (L_3)$
۴	عملکرد (براساس رفتارهای رهبری)	$F(5, 70) = 14/119, p < 0/001$	۰/۵۰۲	$= 0/214 (L_1) + 5/673 (L_4)$
۵	عملکرد (براساس انسجام گروهی)	$F(2, 73) = 7/807, p < 0/001$	۰/۱۷۶	$= 0/418 (C_2)$
۶	عملکرد	$F(7, 68) = 10/365, p < 0/001$	۰/۵۱۶	$= 0/216 (L_1) + 0/712 (L_4) - 0/245 (L_5)$

L_1 : آموزش و تمرین، L_2 : رفتار دموکراتیک، L_3 : رفتار آمرانه، L_4 : حمایت اجتماعی،
 L_5 : بازخورد مثبت، C_1 : انسجام وظیفه‌ای، C_2 : انسجام اجتماعی

بحث و نتیجه گیری

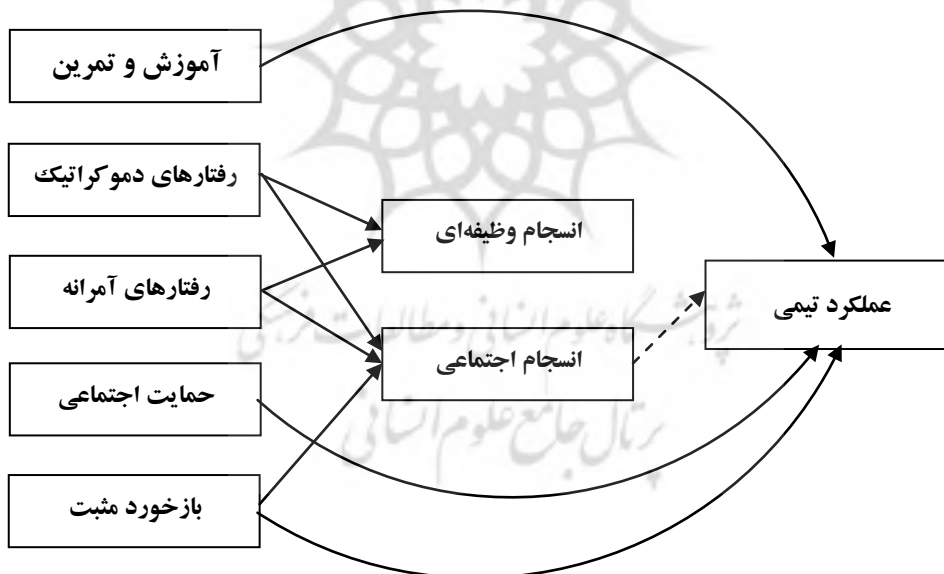
هدف این تحقیق بررسی رابطه بین رفتار رهبری مربی، انسجام گروهی و عملکرد تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان و مشخص کردن ابعاد تعیین‌کننده رفتار رهبری و انسجام گروهی در تبیین عملکرد تیمی بود. در راستای تحقق این اهداف، نتایج تحقیق نشان می‌دهد کلیه رفتار رهبری، ابعاد انسجام گروهی و عملکرد تیمی در ارتباطی معنی‌دار و مستقیم با یکدیگر قرار دارند. این یافته‌ها بیانگر آن است که هرچه بازیکنان درک قوی‌تری از رفتار رهبری مربیان خود داشته باشند، انسجام وظیفه‌ای و انسجام اجتماعی و در نهایت، انسجام گروهی بیشتری را در تیم‌های خود احساس کرده، به عملکرد تیمی بهتری دست خواهند یافت. این نتایج هم‌راستا با یافته‌های تحقیقات قبلی است. تحقیقات شیلدز و همکارانش (۱۹۹۷)، های‌تور (۲۰۰۰)، جووت و چاندی (۲۰۰۴)، مرادی و همکارانش (۱۳۸۵) و چن (۲۰۰۷) نشان داده‌اند که رفتار رهبری با ابعاد انسجام گروهی در تیم‌های ورزشی رشته‌های مختلف ارتباط مثبت و معنی‌داری دارند که با نتایج تحقیق حاضر همخوان است (۱۷، ۱۸، ۲۳، ۲۴، ۲۶). با این حال، مشاهدات مغایری نیز در ادبیات پژوهشی وجود دارد که نشان می‌دهد رفتارهای آمرانه ارتباط منفی با انسجام گروهی دارند؛ به طور مثال، مرادی و همکارانش (۱۳۸۵) در بررسی رابطه بین رفتار رهبری مربیان و انسجام گروهی در تیم‌های بسکتبال لیگ برتر کشور دریافتند که رفتارهای آمرانه مربیان بسکتبال ارتباط منفی با انسجام وظیفه‌ای و اجتماعی دارد که دلیل این ناهمخوانی ممکن است نوع رشته ورزشی و شرایط رقابتی متفاوت حاکم بر لیگ برتر مردان و زنان باشد. آن‌ها دریافتند مربیانی که بیشتر از رفتارهای آموزشی، دموکراتیک، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت و کمتر از سبک آمرانه استفاده می‌کنند، تیم‌های منسجم‌تر و در نهایت موفق‌تری دارند (۲۶).

رفتار دموکراتیک کمک می‌کند که رهبر گروه را به سمت خودکارآمدی سوق دهد و اینکه انسان به طرز شایسته‌ای انگیزش پیدا کند و در کارش خلاق و خود فرمان باشد. با این حال، در تحقیق حاضر با وجود اینکه رفتار آمرانه مربیان در مقایسه با سایر رفتار رهبری ارتباط ضعیف‌تری با انسجام گروهی داشت، جهت مثبت این ارتباط بیانگر ماهیت مثبت رفتارهای آمرانه در شکل‌گیری انسجام گروهی در تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان است. در واقع، این یافته‌ها نشان‌دهنده وجود نوعی رهبری اقتضایی در تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان است. انتخاب بین رفتار دموکراتیک یا آمرانه به توجه به شرایط تیمی و متغیرهای فردی بازیکنان نیاز خواهد داشت. به نظر می‌رسد نوع رشته ورزشی و سطح تیم‌های ورزشی موجب چنین تفاوتی در زمینه استفاده مربیان در از سبک‌های رهبری آمرانه و دموکراتیک شده است و در سطوح

حرفه‌ای مربیان در به‌کارگیری از سبک دموکراتیک احتیاط بیشتری به خرج می‌دهند. در تبیین انسجام گروهی بر مبنای رفتار رهبری، نتایج تحقیق نشان می‌دهد رفتارهای دموکراتیک و آمرانه نقشی معنی‌دار در تبیین انسجام وظیفه‌ای (۵۶٪)، انسجام اجتماعی (۶۳٪) و سطح کلی انسجام گروهی (۷۳٪) دارند، در حالی که علاوه بر این رفتارها، بُعد بازخورد مثبت نیز از رفتار رهبری تعیین‌کننده انسجام اجتماعی در تیم‌های والیبال لیگ برتر به‌شمار می‌آید. این نتایج توسط مدل نظری کارون (۱۹۸۵) در خصوص انسجام گروهی حمایت می‌شود (۵). کارون (۱۹۸۵) در مدل نظری خود از جمله متغیرهای تأثیرگذار در انسجام تیمی در زمینه ورزشی را رفتار رهبری بیان کرده است. همچنین نتایج مشابهی توسط سرپا و همکارانش (۱۹۹۱) در هندبال (۲۹)، چن (۲۰۰۷) و مرادی و همکارانش (۱۳۸۵) در بسکتبال (۱۸، ۲۶) و جووت و چاندی (۲۰۰۴) در ی نمونه‌ای ترکیبی از ورزشکاران رشته‌های تیمی (۲۴) گزارش شده است. به‌طور کلی یافته‌های تحقیق حاضر بر نقش تعیین‌کننده سه نوع رفتار رهبری دموکراتیک، آمرانه و بازخورد مثبت مربیان در شکل‌گیری انسجام گروهی تأکید دارد. به نظر می‌رسد که رفتارهای دموکراتیک از طریق ایجاد تصمیمات مشترک بین بازیکنان قبل از تمرینات و بازی‌ها به انسجام تیم جهت می‌دهند. رفتارهای آمرانه ممکن است در زمان اختلاف نظر بین اعضای تیم‌ها بهترین نوع رفتار برای حفظ انسجام تیمی به حساب آید. در نهایت، بازخورد مثبت به‌وسیله رسمیت دادن و پاداش دادن به عملکرد مطلوب شناخته می‌شود (۱۰، ۱۳). این قبیل رفتارهای تقویت‌کننده می‌توانند با ایجاد پاداش در اجرای عملکرد تیمی مطلوب ورزشکاران را به داشتن انسجام بیشتر، به‌ویژه در بُعد اجتماعی ترغیب نمایند.

نتایج تحقیق در خصوص برآورد عملکرد تیمی نشان داد رفتارهای آموزش و تمرین و حمایت اجتماعی، رفتار رهبری تعیین‌کننده و معنی‌دار عملکرد تیمی است و انسجام اجتماعی به تنهایی تعیین‌کننده عملکرد تیمی می‌باشد. با این حال، هنگامی که رفتار رهبری و ابعاد انسجام گروهی به‌طور همزمان وارد تحلیل رگرسیون شدند، تنها رفتار رهبری شامل آموزش و تمرین، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت قادر به پیش‌بینی عملکرد تیمی بودند. در واقع، وجود همپوشی بین رفتار رهبری و انسجام گروهی در تبیین عملکرد تیمی موجب می‌شود که رفتار رهبری، در مقایسه با انسجام گروهی متغیرهای مهم‌تری به‌شمار آیند. تحقیقات گذشته نقش رفتار رهبری را در مقایسه با انسجام گروهی در برآورد عملکرد تیمی مقایسه نکرده‌اند و برای آگاهی بیشتر در این خصوص به تحقیقات بیشتری نیاز است. یافته‌های تحقیق حاضر در خصوص وجود ارتباط مثبت بین انسجام گروهی و عملکرد تیمی با نتایج گزارش‌شده توسط زاکراجسک و همکارانش (۲۰۰۷) در بین ۱۸ تیم ورزشی در سطوح رقابتی مختلف (۳) و

مرادی و همکارانش (۱۳۸۵) در تیم‌های بسکتبال لیگ برتر ایران (۲۶) همخوانی دارد. بیشتر مطالعات انجام‌شده روی عملکرد، بیشتر به‌صورت مقایسه‌ای بوده‌اند و رفتارهای رهبری و انسجام تیم‌های موفق و ناموفق را مقایسه کرده‌اند؛ به‌طور مثال، رضانی نژاد و همکارانش (۲۰۰۹) نشان دادند تیم‌های موفق، در مقایسه با تیم‌های کم‌موفق و ناموفق انسجام وظیفه‌ای و اجتماعی بیشتری دارند (۴). همچنین، ریموند (۱۹۹۵) در تیم‌های هاکی دانشگاهی نشان داد تیم‌های موفق انسجام گروهی بیشتری ادراک می‌کنند و در تیم‌های ناموفق، بین ادراک انسجام بازیکنان تفاوت معنی‌داری وجود دارد (۱). محقق وجود تفاوت در ادراکات انسجام وظیفه‌ای در درون تیم را عامل تعیین‌کننده احتمالی در موفقیت تیم معرفی کرده است. در خصوص رهبری نیز مرادی و همکارانش (۱۳۸۵) نشان دادند بین سبک‌های رهبری مربیان تیم‌های موفق و کمتر موفق تفاوت معنی‌داری وجود دارد (۲۶). یافته‌های تحقیق حاضر رفتارهای آموزش و تمرین، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت را تعیین‌کننده‌های مهم عملکرد تیمی معرفی می‌کند.

الگوی تبیین ابعاد انسجام گروهی و عملکرد تیمی براساس رفتار رهبری

در تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان

به‌طور کلی از یافته‌های تحقیق حاضر می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که در تیم‌های والیبال

لیگ برتر زنان، ادراکات بازیکنان از رفتارهای دموکراتیک و آمرانه تعیین‌کننده‌های انسجام وظیفه‌ای و رفتارهای دموکراتیک و آمرانه و بازخورد مثبت تعیین‌کننده‌های انسجام اجتماعی است. همچنین با وجود اینکه انسجام اجتماعی تعیین‌کننده معنی‌داری برای عملکرد تیمی است، هنگامی که رفتار رهبری و ابعاد انسجام گروهی به‌طور همزمان وارد تحلیل می‌شوند، تنها رفتارهای آموزش و تمرین، حمایت اجتماعی و بازخورد مثبت قادرند عملکرد تیم‌های والیبال لیگ برتر زنان را پیش‌بینی کنند. بر پایه یافته‌های تحقیق حاضر، مربیان، روان‌شناسان و دست‌اندرکاران والیبال زنان می‌توانند برای ارتقای انسجام گروهی و عملکرد تیمی بر بهبود مهارت‌های رهبری مربیان تأکید کنند. با این حال، برای تعیین رفتارهای اثربخش در موقعیت‌های مختلف نظیر برد/ باخت و یا در شرایط آفت عملکرد تیمی به مطالعات بیشتری نیاز است.

منابع:

1. Raymond, M. R. (1995). *The relationship between team success and within-group differences in group cohesion*. Unpublished master thesis, McGill University, Montreal, Canada.
2. Myers, N. D., Vargas-Tonsing, T. M., Feltz, D. L. (2005). Coaching efficacy in intercollegiate coaches: sources, coaching behavior, and team variables. *Psychology of Sport & Exercise*, 6, 129° 143.
3. Zakrajsek, R., Abildso, C., Hurst, J., & Watson II, J.C. (2007). The relationship among coaches and athletes perceptions of coaching staff cohesion, team cohesion and performance. *Athletic Insight*.
4. Ramzaninezhad, R., Hoseini, M., Dadban, M., & Shafiee, S. (2009). The relationship between collective efficacy, group cohesion and team performance in professional volleyball teams. *Brazilian Journal of Biomotricity*, 3(1), 31-39.
5. Carron, A. V., Brawley, L. R., & Widmeyer, W. N. (1985). *Measurement of cohesion in sport and exercise*. In: J. L. Duda (Ed.), *Advances in sport and exercise psychology measurement* (pp. 213-226). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
6. Carron, A. V., Spink, K. S., & Prapavessis, H. (1997). *Team building and cohesiveness in the sport and exercise setting: Use of indirect intervention*. *Journal of Applied Sport Psychology*, 9, 61-72.
7. Zander, A. (1975). Motivation and performance of sorts groups. In D. M. Laders (Ed.), *Psychology of sport and motor behavior II* (pp. 25-29). University Park, PA: Pennsylvania State Press.
8. Stevens, D. E. (2003). *The relation between group cohesiveness and*

- performance: integration*. Psychological Bulletin, 115, 210-227.
9. Heuzé, J. P., Bosselut, G., & Thomas, J. P. (2007). Should the Coaches of Elite Female Handball Teams Focus on Collective Efficacy or Group Cohesion? The Sport Psychologist, 21, 383-399.
 10. Chelladurai, P. & Saleh, S. D. (1980). Dimensions of leader behavior in sports: Development of a leadership scale. *Journal of Sport Psychology*, 2, 24-35.
 11. Maby, R. K. (1996). *The relationship between Perceived coaching behaviors and group cohesion in professional football*. Doctoral Dissertation, Nova South-eastern University.
 12. Mayer, B. B. (1996). *The ropes and challenges course: A quasi-experimental examination*. Perceptual and Motor Skills, 90, 1249-1257.
 13. Chelladurai, P. (1993). Leadership. In R. N. Singer, M. Murphey, & L. K. Tenant (Eds.), *Handbook of research on sport psychology* (pp. 647° 671). New York: Macmillan.
 14. Smoll, F. L., & Smith, R. E. (1989). Leadership behaviors in sport: A theoretical model and research paradigm. *Journal of Applied Social Psychology*, 19, 1522° 1551.
 15. Duun, J. G. & Holt, N. L. (2004). *A qualitative investigation of personal-disclosure mutual sharing team building activity*. The Sport Psychologist, 18,363-380.
 16. Li, W. & Lee, A. (2004). *A review of conceptions of ability and related motivational constructs in achievement motivation*. QUEST, 56, 439-461.
 17. Hightower, J. V. (2000). *Coaching leadership behavior and team cohesion in women's intercollegiate athletic teams*. Unpublished doctoral dissertation, University of Houston.
 18. Chen, M. H. (2007). *Exploring the relationship between effective coaching leadership, group cohesion, and achievement motivation in college basketball teams in Taiwan*. Unpublished Doctoral Dissertation, Sport Management, United States Sports Academy.
 19. Candan, K. A. (2007). *Leadership and group cohesion: The impact of coach participation on the effectiveness of a team building intervention*. Unpublished doctoral dissertation, Fairleigh Dickinson University.
 20. Botterill, C. (1990). *Sport psychology and professional hockey*. The Sport Psychologist, 4, 358-368.
 21. Yukelson, D. (1997). *Principles of effective team building interventions in sport: a direct services approach at Penn State University*. Journal of Sport Behavior, 24, 420-431.
 22. Chelladurai, P., & Carron, A. V. (1978). *Leadership* (Sociology of Sport Mono-

- graph Series). Ottawa, Ontario, Canada: CAHPER.
23. Shields, D. L. L., Gardner, D. E., Bredemeier, B. J. L., & Bostro, A. (1997). The relationship between leadership behaviors and group cohesion in team sports. *Journal of Psychology*, 13(2), 196° 210.
24. Jowett, S., & Chaundy, V. (2004). An Investigation into the Impact of Coach Leadership and Coach° Athlete Relationship on Group Cohesion. *Group Dynamics*, 8(4), 302-311.
۲۵. نباتی، محمد علی (۱۳۸۳). ارتباط بین انسجام گروهی و رده بندی تیم‌های بسکتبال شرکت‌کننده در رقابت‌های لیگ برتر باشگاه‌های کشور. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه شهید بهشتی.
۲۶. مرادی چالشتری، محمدرضا، کوزه‌چیان، هاشم، احسانی، محمد و جعفری، اکرم (۱۳۸۵). رابطه سبک رهبری مربیان با انسجام گروهی بازیکنان در تیم‌های بسکتبال باشگاه‌های لیگ برتر کشور. نشریه حرکت، ۲۹، ۵-۱۶.
۲۷. شمسایی، نبی، خانی، نادر و یوسفی، بهرام (۱۳۸۸). رابطه بین ابعاد رفتار رهبری مربیان با انسجام گروهی و عملکرد تیم‌های حاضر در مسابقات لیگ برتر فوتبال نوجوانان کشور. فصلنامه پژوهش در علوم ورزشی، شماره ۲۲، ۱۳۱.
۲۸. رضانی نژاد، رحیم، حسینی کشتان، میثاق و احسانی، محمد (۱۳۸۹). رابطه سبک‌های رهبری مربیان و انسجام گروهی تیم‌های فوتبال لیگ برتر ایران. نشریه المپیک، ۴۹.
29. Sepra, S., Patco, V., & Santos, F. (1991). Leadership patterns in handball international competitions. *International Journal of Sport Psychology*, 22, 78-79.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی